

Senter for karriere og arbeidsliv

Næringsutvikling, FoU og høyere utdanning i Finnmark

Rapport fra dialogkonferansen i Alta 20. august 2013

—
Ådne Danielsen m fl.

Innhold

1. Innledning	3
2. Dialogkonferansegjennomføringen	3
3. Det konkrete temaet for dialogkonferansen	4
4. Konferanseinnspillene	5
4.1 Foredragene	5
4.1.1 Fylkesråd for kompetanse om situasjonen i de videregående skolene	5
4.1.2 Norut Alta om kompetanse og arbeidskraftbehov	5
4.1.3 NHO Finnmark om næringsliv og høyere utdanning.....	6
4.1.4 UiT – Norges arktiske universitet.....	7
4.2 Gjennomgang av gruppeoppgavene	7
4.2.1 Den første gruppeoppgaven	7
4.2.2 Den andre gruppeoppgaven	10
5. En samling med hovedpoenger og forslag til tiltak fra dialogkonferansen	12
6. De (r)øde trådene – noen avsluttende betraktninger	14
Deltakere	16

1. Innledning

Verden og Norge er i omstøping. Det kanskje mest fremtredende og omtalte trekket ved vår samtid er kunnskapens og kompetansens betydning som innsatsfaktor for vekst og utvikling. I Norge kommer det med jevne mellomrom regionalpolitiske stortingsmeldinger som illustrerer utviklingen. Dette kommer tydelig fram blant annet i Stortingsmelding nr.25 (2008-2009) der det legges vekt på at nye styringsregimer fra nå av mer og mer må baseres på konkurransekraft ved hjelp av kompetanse. Også NOU 2011:3 "Kompetansearbeidsplasser- drivkraft for vekst i hele landet", understreker og forsterker denne utviklingen. De nye løsningene vektlegger høyere utdanning, FoU-innsats, innovasjon og andre kunnskapsutviklende tiltak som nøkkelfaktorer. Vi får nye former for modernisering som er forskjellig fra mekanismene som ble knyttet til industrisamfunnets fremvekst. Det synet som nå dominerer er at moderne bærekraftige samfunn preges av satsning på kompetansefremmende tiltak.

I lys av dette bildet har Høgskolen i Finnmark blitt fusjonert med Universitetet i Tromsø. På den måten har Finnmark fått sitt første universitet, UiT – Norges arktiske universitet. Etableringen er ment å øke tilgangen på utdanninger i Finnmark. Samtidig bidrar nykonstruksjonen til å skape forventninger til hvordan utdanning, forskning og nyskaping som skal skje i regi av dette universitetet, kan komme Finnmarks mange regioner til gode.

For å finne nærmere ut av utviklingstrekkene og forventningene har VRI-Finnmark tatt initiativ til å arrangere en serie med i alt 4 dialogkonferanser der virkemiddelaktører og næringslivsaktører i Finnmark inviteres inn til å delta med synspunkter på temaer som primært har med *næringslivsutvikling og høyere utdanning* å gjøre. Med seg i dette arbeidet har VRI-Finnmark hatt Norges Forskningsråd, avd. Finnmark, Finnmark fylkeskommune, og UiT – Norges arktiske universitet. Denne rapporten utgjør et sammendrag av innspillene som kom frem på den første konferansen som ble avholdt i Alta den 20. august. En større rapport der innspillene fra alle konferansene samles og analyseres vil komme etter at den siste konferansen er gjennomført.

Arbeidsgruppen som har utformet dialogkonferansene har bestått av Harriet Hagan, VRI-Finnmark, Trond Einar Persen, VRI-Finnmark, Ingvar Hauge, UiT – Norges arktiske universitet og Jan S. Dølvør, Norges Forskningsråd. Gruppen har også bestått av staben for selve konferansegjennomføringene og bidragsyttere til denne rapporten. Disse er Morten Brattvoll, Lars Buseth, Ådne Danielsen og Stine Meier Didriksen, alle fra UiT – Norges arktiske universitet. Hovedforfatter av denne rapporten er Ådne Danielsen.

2. Dialogkonferansegjennomføringen

En dialogkonferanse er et møtested for deltakere fra samme eller forskjellige virksomheter som har felles berøringspunkter med temaet som tas opp. Til forskjell fra vanlige "monologkonferanser", legges det her opp til at deltakerne selv skal få komme til med sine egne meninger og synspunkter. Det er altså snakk om en arbeidsform som er inkluderende, involverende og deltakerorientert. Deltakerne arbeider i grupper og svarer på gitte spørsmål. Gruppene kan være sammensatt på forskjellige måter avhengig av temavalg og deltakernes demografiske profiler. På denne konferansen ble det arbeidet med 2 oppgaver. Gruppene ble

sammensatt ut fra et heterogent prinsipp, det vil si at deltakerne på hver gruppe kom fra ulike bransjer og sektorer.

Dialogkonferansen ledes av en konferansestab. Staben bidrar sammen med oppdragsgiver til å meisle ut oppgaver for konferansen, og har hovedansvar for selve gjennomføringen. Videre har staben i oppgave å gå igjennom hovedlinjene i konferanseinnspillene og beskrive disse i en egen rapport. En slik rapport handler om at staben etter beste evne forsøker å trekke frem hovedlinjene i de innspillene som gis på selve konferansen. Det kan også være at staben benyttes til analysearbeid av innspillene som kommer. Den foreliggende rapporten er i all hovedsak beskrivende i sin karakter.

Dialogkonferansen er ikke et besluttede forum, men den skal gi et bedre kunnskapsgrunnlag om temaet som tas opp for aktørene som er involvert i utviklings- og beslutningsprosessene som følger etter selve konferansen. Selv om dialogkonferansen legger opp til at alle deltakerne skal komme i tale, så er det vanlig at man starter ut med innledere som sier noen ord om temaet som tas opp på konferansen.

3. Det konkrete temaet for dialogkonferansen

På denne dialogkonferansen var hovedtemaet inndelt som følger:

- Dialogkonferansen handlet om å få fram synspunkter om hvordan kompetanselandskapet ser ut i Finnmarks næringsliv i dag.
- Videre ble deltakerne bedt om å skissere framtidbilder av fylket slik man ønsker det skal se ut i årene som kommer når det kommer til hva slags kompetanse på høyere nivå som da anvendes.
- Til slutt ble deltakerne bedt om å skissere ideer om hvordan dette framtidbildet kan la seg realisere. Hva slag grep må til for at Finnmark skal utvikles i retning av et bærekraftig, selvstendig og kompetent fylke?

I tilknytning til temaet ble det holdt 4 innledninger. Fylkesråd for kompetanse i Finnmark fylkeskommune, Lisbeth Isaksen, tok opp situasjonen og utviklingstrekkene i dagens videregående utdanning i fylket. Norut Alta, ved Inge Berg Nilssen, presenterte et statistisk grunnlagsmateriale om kompetanse- og arbeidskraftbehov i næringslivet i Finnmark. Dette materialet finnes i en egen rapport som arrangørene har fått utviklet som en del av konferanseserien. Videre ble næringslivets egne perspektiver på kompetanse tatt opp ved leder for NHO Finnmark, Marit Helene Pedersen. Avslutningsvis orienterte UiT sin nye rektor Anne Husebekk om hvordan det nye universitetet kan møte framtidens behov for utdanning og forskning i Finnmark.

4. Konferanseinnspillene

I det følgende presenteres hovedlinjene i de innspillene som ble gitt på konferansen etter at VRI Finnmark ved Harriet Hagan hadde ønsket alle velkommen til konferansen og orientert om bakgrunnen og intensjonen med den.

Vi vil gå igjennom foredragene for deretter å komme inn på de to gruppearbeidene som ble gjennomført.

4.1 Foredragene

I det følgende gjennomgås innledningene som ble holdt på konferansen.

4.1.1 Fylkesråd for kompetanse om situasjonen i de videregående skolene

Fylkesråd for kompetanse, Lisbeth Isaksen, gjennomgikk situasjonen for den videregående utdanningen i Finnmark. Det er samlet en elevmasse på ca 3000 i Finnmark fordelt på ca 1000 elever per alderskull. I årene som kommer vil denne mest sannsynlig gå ned som en konsekvens av alderssammensetningen i fylket, og en nedgang i antall innbyggere flere steder. Det er mellom 1000 og 1200 som tar studiespesialisering og som derav er inne i et løp som kvalifiserer til høyere utdanning. Det er en tendens til at flere voksne nå tar videregående utdanning. Det ses også en tendens til at interessen for realfag er økende, noe som på sikt kan bety økt rekruttering til høyere utdanninger som stiller realfagskrav, for eksempel ingeniørutdanning. Når det kommer til nivå målt i karakterer, så ligger Finnmark nå ikke så langt unna landsgjennomsnittet. Det er også flere fag det nå er ventelister på: studiespesialisering VG1, realfag VG2 i Alta, påbygging generell studiekompetanse, kjemiprosess VG2 (yrkesfag), industriteknologi VG2 (yrkesfag), teknologi- og industriell produksjon (yrkesfag), bygg og anlegg (yrkesfag) og helse og oppvekstfag (yrkesfag).

Dagens status og tendenser fremover beskriver fylkesråden som positive:

- 6 % økning i andel elever som har fullført og bestått studieforberevende VG3
- 3,5 % økning i andel elever som fullfører VG2 yrkesfag
- Færre som slutter på yrkesfag
- 50 % som ikke består linjevalget: påbygging = som før
- Stadig økning i antall læreplasser

Når det kommer til det mer strategiske arbeidet, så jobber kommunene nå mer systematisk med å forbedre grunnskoleopplæringen. Det er også bedre koblinger mellom videregående skoler og grunnskolen. Det arbeides mer aktivt med kartlegginger og tiltak som skal bidra til å gjøre noe med frafallsproblematikken i Finnmark. Denne er fremdeles større enn landsgjennomsnittet. Alt i alt beskrives situasjonen i de videregående skolene i Finnmark til å være i bedring.

4.1.2 Norut Alta om kompetanse og arbeidskraftbehov

Inge Berg Nilssen fra Norut Alta gikk igjennom en rapport som ser på kompetanse- og arbeidskraftbehov i Finnmarks næringsliv¹. Her ble det poengtert at Finnmark nå har blitt et

---

¹ Rapport: Kompetanse- og arbeidskraftbehov i næringslivet i Finnmark (Ivar Lie, Inge Berg Nilssen og Lars Vik, Norut Alta)

innpendlingsfylke, mer enn et utpendlingsfylke. Det er størst innpendling til bygg og anlegg, forretningsmessig tjenesteyting og helse- og sosialtjenester. Sett i forhold til næringenes størrelse er det også betydelig innpendling til petroleum, mineral og industri (de to siste mest fra utlandet), samt reiseliv og informasjon/kommunikasjon (IKT). Dette holdes frem som en indikator på at det er de samme næringene som i årene som kommer vil ha størst behov for arbeidskraft. Her er det altså en underdekning på kompetanse som fylket samlet bør gjøre noe med. Det finnes arbeidsplasser, men konkrete tiltak rundt den enkelte arbeidstaker som gjør de mer bofaste, mangler. Kilden er NAV sine bedriftsundersøkelser.

Tall viser videre at utdannings situasjonen på grunnskolenivå er noe dårligere enn landsgjennomsnittet – for eksempel hvordan elever skårer i realfagene. Når det gjelder høyere utdanning så studerer cirka halvparten av studentene fra Finnmark ved nordnorske institusjoner.

Når det ses på balansen i arbeidsmarkedet og framskrevne behov for kompetanse i både privat og offentlig sektor, så vil Finnmark mangle arbeidskraft i de fleste sektorer i årene som kommer. Økt tilflytting og økt innvandring vil kunne bidra til at arbeidskraftbehovene dekkes. I tillegg må det legges til rette for utdanning for egne innbyggere både på videregående og høyere nivå. Det vises også til at befolkningen i Finnmark vil være aldrende i årene som kommer. En årlig økning av innbyggere over 70 år på 2,8 % fram mot 2035, betyr en betydelig økning i antall arbeidsplasser innenfor pleie- og omsorgssektoren. Den største utfordringen er å utdanne nye generasjoner innbyggere. Men også etter- og videreutdanning av innbyggerne og av innflyttere og innvandrere holdes frem som viktige tiltak.

4.1.3 NHO Finnmark om næringsliv og høyere utdanning

Leder for NHO Finnmark, Marit Helene Pedersen, gikk igjennom noen sentrale utviklingstrekk ved Finnmark og næringslivsutviklingen som er ventet her i årene som kommer. Det beskrives et næringsliv i stor vekst med store investeringer som pågår. Det vises til fremveksten i petroleum og til utbygging av større felt og den økende leteaktiviteten. Også mineralnæringen trekkes frem. Rammevilkår av politisk karakter fremheves som viktig, blant annet den nye delelinjeavtalen. Også klimatiske utviklingstrekk med den nye Nordøstpassasjen nevnes. Når det gjelder arbeidskraft i dette nye landskapet så avtegnes det et bilde som understøtter framstillingen fra Norut Alta. Det fremheves også at Finnmark vil få et større arbeidskraftbehov enn de fleste andre fylker i årene som kommer, nettopp som en konsekvens av fremveksten av de nye næringene.

På tiltakssiden fremheves behovet for bedre tilrettelegging for arbeidsinnvandring. Det viser seg at svært mange som kommer fra utlandet returnerer til hjemlandet etter bare ett år. Det handler om tilrettelegging for trivsel og det handler om kompetansehevende tiltak og innovasjon. I dette landskapet tilskrives UiT – Norges arktiske universitet en sentral rolle. Det blir viktig at universitetet blir en støttespiller både med hensyn til FoU og utdanning i de ulike næringene i Finnmark.

4.1.4 UiT – Norges arktiske universitet

Universitetet ved rektor Anne Husebekk viste i sitt innlegg til ideen med fusjonen mellom Universitetet i Tromsø og Høgskolen i Finnmark. Det ble understreket at fusjonen skal være et bidrag til å bringe universitetet til Finnmark og ikke vice versa. Ideen med fusjonen er å gi Finnmark en tettere kobling til bredden av utdanningstilbud og forskningsaktiviteter som foregår i regi av den nye institusjonen. Det betyr ikke at det ikke er flere utfordringer knyttet til fusjonen. Det handler om integrering av fag, og det å kunne utvikle en robust tilstedeværelse på Campus Alta og campusene i Hammerfest og i Kirkenes i årene som kommer. Verktøyene for dette arbeidet er flere. Rådet for samarbeid med arbeidslivet (RSA) nevnes. Videre trekkes det frem at universitetet må bli bedre på å hente inn ekstern finansiering gjennom konkrete samarbeidsavtaler med næringslivsaktører i nord. Dette handler blant annet om å bidra til en styrking av videre- og etterutdanningstilbudene, og det handler også om å skape mest mulig relevante tilbud.

4.2 Gjennomgang av gruppeoppgavene

Etter foredragene ble selve dialogdelen av konferansen gjennomført. I alt 5 grupper arbeidet med to oppgaver. Gruppene var som nevnt satt sammen på tvers av sektorer og bransjer.

Bransjene/sektorene var:

- Deltakere fra offentlige forvaltningsorganisasjoner
- Deltakere fra forsknings- og utviklingsrettet forvaltning
- Deltakere fra interesseorganisasjoner
- Deltakere fra private virksomheter (bedrifter og konsulentsektoren)

Selv om inndelingen indikerer skiller mellom deltakerne så tar den ikke hensyn til konkrete arbeidsområder den enkelte deltaker måtte ha. Det betyr for eksempel at deltakere fra offentlige forvaltningsorganisasjoner i sitt daglige arbeid kan ha utviklingsrettede oppgaver, og at deltakere som er plassert inn i forsknings- og utviklingsrettet forvaltning kan ha en overvekt med mer administrative oppgaver. Inndelingen vi brukte var ment å bidra til å sikre gruppene en viss miks av deltakere fra de forskjellige sektorene, slik at intensjonen med å ha heterogene grupper i arbeid kunne innfris.

4.2.1 Den første gruppeoppgaven

Den første gruppeoppgaven var delt i to underspørsmål. Det første var som følger:

”Gi en vurdering av kompetansetilstanden i Finnmark sitt næringsliv. Ta utgangspunkt i dagens bruk av medarbeidere med høyere utdanning og forskningsbasert kunnskap. Hva er man gode på her, og hva er de største utfordringene? Gi gjerne eksempler fra forskjellige næringer ”.

Vi trekker frem følgende hovedmomenter i svarene fra de forskjellige gruppene:

Gruppe 1 startet ut med å fokusere på det som beskrives som tradisjonelle trekk ved Finnmark der kompetanse som innsatsfaktor har vært lite fremtredende. Men det vektlegges fra gruppen at denne holdningen nå synes å være i endring. Her trekkes en tradisjonell næring som reindrift frem som eksempel. Også reiselivsnæringen har økt fokus på kompetanse.

Gruppe 2 syntes det var spesielt vanskelig å si noe helhetlig om de ulike næringene fordi det er en variert kompetanse både innad i næringene, mellom ulike næringer og i ulike geografiske områder. Men det uttrykkes at de tradisjonelle næringene ikke synes å ha nok innovasjons- og omstillingsevne. De er avhengig av at andre fortolker for eksempel den anvendte forskningen for dem. Alta er på topp nasjonalt i innovasjon, mens små kommuner i øst har ikke innovasjon i det hele tatt. De nyere næringene som petroleum står seg bedre. Det fremheves også at Finnmark har en sterk konsulentbransje med aktører som bidrar til å styrke flere næringslivsrettede prosjekter. Konsulentene er fortolkerne for bedriftene, der er Finnmark sterke. Konsulentene er dog omstridt rundt omkring, men de er en bro for de som ikke har kompetanse selv. Finnmark bruker mye offentlige midler på konsulenter og prosjekter. For eksempel for reiselivsnæringen. Det er mange bra tiltak og prosjektene og initiativene er gode. Men det som synes å mangle er en evne til å sette gode ideer ut i livet. Det påpekes blant annet at det mangler en felles forståelse for hva som skal være felles standarder i ulike bransjer med tanke på hva som er for eksempel god kvalitet. Det handler om hva begrepene som brukes rent konkret skal innebære. Her finnes det flere eksempler i reiselivsnæringa. En felles kompetansetilstand for Finnmark finnes altså ikke. Bildet er mangfoldig og det er variert.

Gruppe 3 vektlegger at kompetansetilstanden i Finnmark er i bedring. Det skjer veldig mye bra. Finnmark har en mer kunnskapsbasert tilnærming nå - i alle bransjer. Det er større oppmerksomhet rundt og større trøkk på kunnskapsaktiviteter. Det er også et generasjonsskifte i Finnmark. Det kommer nye unge og friske mennesker inn med høy kompetanse. Utdanning har fått en mye høyere status enn tidligere. Også en fin utvikling i den videregående skolen, noe gruppen anser som viktig. Det er også blitt etablert større og mer attraktive bedrifter som skaper ringvirkninger i forhold til annen næringsaktivitet. De store i Hammerfest har en spin-off effekt andre steder i Finnmark. Det viser også erfaringer fra Vestlandet. Alt i alt er gruppen forent i oppfatningen om at det er en god utvikling i Finnmark på de fleste områdene. Men det er likevel store utfordringer fremdeles. Finnmark ligger etter på mange nasjonale parametre. Det er en stor konkurranse om folkene med høyere utdanning. Det er en stor utfordring. Næringslivet er prega av mange små bedrifter. Spissformulert poengteres det at "det er mange med mindre enn null ansatte". De små bedriftene utgjør ikke så attraktive arbeidsplasser for ungdommer som er internasjonalt orientert osv. Det er også mangel på lærlingplasser.

Gruppe 4 beskriver et Finnmark som er god på å utvikle og produsere ut fra dagens situasjon i markedene, men at det er mye å gå på når det gjelder ledelse, kvalitet i alle ledd, og spesielt markedsorientering i forhold til hvordan verden endrer seg. Gruppen formulerer dette poenget ved å si at det typiske for Finnmark er at man produserer først for deretter å håpe på at markedet vil ha det man produserer. Det nye må være at man har en forståelse av markedene og så legger opp produksjonen deretter. Gruppen beskriver videre et Finnmark med ledere som opplever kompetanse og utvikling som en trussel. Et eksempel som trekkes frem fra Øst-Finnmark er ledere som er engstelige for å ansette personer med høy kompetanse fordi de er redd for at de selv da kan komme i skyggen. Det er altså en kulturutfordring når det kommer til utdanning.

Gruppe 5 beskriver et Finnmark som er preget av lav satsing på FoU. Gruppen ønsker å styrke FoU i alle næringer. Med etableringen av UiT – Norges arktiske universitet, kan nye muligheter åpnes med tanke på å styrke for eksempel satsingen på havbruk og bioprospektering. Finnmark har mange gode problemløser og er dyktige på håndverk, bygg og anlegg og havbruk. I Finnmark har bygg- og anleggsbransjen store oppdrag som kommer til gjennom samarbeidende bedrifter. Det dannes nå også nye firmaer som er leveringsdyktige inn mot olje- og gassnæringen. Reiselivet er flinke til å samarbeide i Finnmark. Reiseliv er faktisk større enn fiskeri i antall sysselsatte i Finnmark. Av utfordringer i dag så er høyt sykefravær noe det bør arbeides videre med, det gjelder også korttidsfraværet.

Den første gruppeoppgaven hadde som sitt andre underspørsmål følgende formulering:

”Med utgangspunkt i vurderingen dere har gitt: Lag et fremtidsbilde av en ønsket kompetansetilstand i de forskjellige næringene i Finnmarks mange regioner (I en slik vurdering må dere ta hensyn til hva slags krav til kompetanse næringene i Finnmark vil trenge fremover)”

Gruppe 1 vektla i sitt svar her at det er flere grupper å høste kompetanse fra. Det gjelder foruten de som bor i Finnmark, innflyttere fra Sør-Norge og andre land. Det må fremover være et samarbeid mellom grunnskole, høyere utdanning og næringsliv som er mer formalisert enn i dag. Her må det legges karriereplaner ut fra det Finnmark som skal være for egne innbyggere i framtida.

Finnmark må bli bedre på rådgivning, kanskje spesielt i forhold til yrkesopplæringen. Det presiseres at yrkesrettlederne nok ikke alltid er like oppdaterte. Studentenes tilstedeværelse i næringslivet må styrkes, det må altså bli tettere koblinger mellom utdanningsløp og yrkeskarrierer. Det må eksempelvis legges til rette for flere (akademiske) lærlingplasser slik at kunnskap fra næringslivet blir overført til studentene og omvendt.

Det tar tid å utdanne folk som skal dekke behovene som ses i fremtiden. Det betyr omstillingskompetanse og at man må tenke langsiktig. Det trengs økonomiske insentiv til å tenke frem i tid. Det er helt nødvendig med kunnskap – det er mange småbedrifter som er truet av de store. Det må skapes bidrag til at kompetansekulturen i de små bedriftene styrkes. Og i de mange små kommunene – er det slik at kompetente arbeidstakere vil jobbe alene? Det må derfor tenkes mer kommunesamarbeid.

Gruppe 2 vektla i sitt innlegg betydningen av den industrielle kompetansen. Det må skje en bevegelse fra status som små underleverandører til et mer helhetlig grep om flere ledd i produksjonskjeden. Bedriftene ønsker å bli store, og samarbeide reelt med de store. Det gjelder ikke minst i sjømatsektoren. Også kulturnæringene er blitt viktige i Finnmark, og i den bransjen er det mange med høyere utdanning.

Gruppe 3 så for seg at det er mange flere med lang høyere utdanning, mange flere med mastergrad og doktorgrad. Dette gjelder generelt for Finnmark. Også fagbrev er noe som det vil bli betydelig økt behov for, så dette handler ikke bare om høyere utdanning. Gruppen ser videre for seg en betydelig økt innsats rettet mot bygder og byer med høy bolyst. Når det gjelder

fortrinn og særegenheter så er Finnmark en grenseregion man skal ha fordeler av å være, det handler om blant annet en internasjonalisering av næringslivet rettet mot Russland (og Sverige og Finland også). Her ser gruppen for seg mer entreprenørskap. Finnmark må finne ut hva som er viktigst fremover. Hvilke prioriteringer skal gjøres?

Gruppe 4 vinklet sitt svar mot at det nye universitet vil kunne bety forskning for mange, men at det er viktig at det som foregår av akademiske aktiviteter, både utdanningsmessig og forskningsmessig, er tilpassa nærings situasjonen i Finnmark. Gruppen er opptatt av å bygge ned avstander her. I øst er det få som har høyere utdanning. Her kan det være bra at universitetet kan gi mindre kurs, slike som ikke er så svære og vanskelige, men relevante. De betyr også styrking av koblinger mellom utdanning og arbeidslivet. Det må også brukes tid på å løfte fagarbeidere frem. Utdanningsveilederne i ungdomskolene er ofte høyt utdanna, og ofte er fagutdanning ukjent for dem. Det må det endres på. Gruppen legges også vekt på at næringene har grep om hele produksjonskjeden i framtida. Det må være viktig for fiskeriindustrien ikke bare å være en råvareleverandør.

Gruppe 5 ser i fremtiden for seg en styrket infrastruktur, blant annet et helsevesen med økt spesialistkompetanse. Gruppen ser også for seg at kompetansen i større grad blir integrert i lokalsamfunnene. Et konkret grep går på lærere i grunnskolen som må være kompetente. Det må planlegges og utvikles tiltak som ser til at lærerdekningen og lærerkompetansen er god. Også arbeidet med ingeniører og fagarbeidere i de nye næringene i Finnmark må intensiveres. Det må utvikles systemer som gjør at medarbeidere i disse næringene blir stedsbundne. Gruppen ser i dag tendenser til det motsatte i form av at det utvikles en arbeidsmarkedsmodell som henter inspirasjon fra offshorevirksomhet, der medarbeidere kan bo og leve hvor som helst fordi arbeidet er basert på skiftordninger. Dette er med andre ord et system som vil tilrettelegge for økt innpendling. Dette vil være en skjebnesvangert som permanent generell modell for arbeidslivet i Finnmark hvis målet er å unngå en langsom lokalsamfunnsavvikling. Det poengteres at det alt i alt vil skje en overgang fra produksjonsarbeidsplasser til flere kompetansearbeidsplasser.

4.2.2 Den andre gruppeoppgaven

Etter gjennomgangen av den første gruppeoppgaven gikk gruppene i gang med å svare på den andre oppgaven. Den er som følger:

Hva slags typer tiltak vil det være formålstjenlig å utvikle for å styrke kompetansen i Finnmark. Ta utgangspunkt i hvordan høyere utdanning og forskning kan virke inn her. Vurder hvordan tiltakene dere har kommet frem til kan settes ut i livet. Ansvar, samarbeid, oppgavefordeling osv.

Gruppe 1 åpnet med å poengtere at framtidens Finnmark vil være en region som også bygger sin kompetanse på fagarbeidernivå. Det må utvikles en kunnskapskultur på tvers av de forskjellige utdanningsnivåene. En stor utfordring fremover for Finnmark handler om å få nok folk til å fylle veksten man antar vil komme i arbeidsmarkedet. Både import av arbeidskraft, men også utvikling av egen kompetanse må være tiltak her. Fokus på kobling til Russland blir viktig. Det må jobbes for særregler for russiske arbeidsinnvandrere. Det må løses opp i det vanskelige

regelverket her. Til det kan landsdelens stortingsrepresentanter brukes. Fokus på etter- og videreutdanning blir viktig, der også muligheten til å ta utdanning på mindre steder må utvikles. Det må samtidig skje en utvikling og forbedring av de sosiale infrastrukturene. Gruppen trakk her fram bolystbegrepet. Redskaper for å få en god utvikling vil være at det finnes store nok såkorn og fondsmidler og at disse rettes inn der tiltakene vil hjelpe.

Gruppe 2 fokuserte på at man må begynne tidlig med å bevisstgjøre barn og unge om næringsliv og næringsutvikling. De trekker frem Ungt entreprenørskap som et eksempel. Videre nevnes Newtonrom og sommerskoler også i Finnmark. De unge må bli bevisste på at det finnes karriereveier også i Finnmark. Det ønskes også flere årsstudier rettet inn mot voksne som trenger grunnutdanning, eller etter- og videreutdanning. Det er lettere for voksne å ta et årsstudium enn å ta en mastergrad eller en lang utdanning. Det må også utvikles flere desentraliserte studier, men man må også se litt på markedsføringen av studier. Tidligere har man "gått over bekken etter vann", at tilbudene er rettet mot å rekruttere for eksempel oslounddom og ikke egen ungdom i Finnmark. Nærområdet er alltid et enklere marked. Det må selvsagt være høy kvalitet på studietilbudene. En annen ting er at det nye universitetet må forske for og med næringene, og ikke på næringene. Det er næringer og bedrifter som er små og som verken har tid eller ressurser til å delta i alle forskningsprosjektene. Gruppen ønsker derfor seg en oversetterinstitusjon som kan oversette forskning slik at "vanlige" folk også kan forstå forskningen.

Gruppe 3 trekker frem at det må være en god dialog mellom de som forvalter den nye kompetansetenkinga og det næringslivet som er i Finnmark, altså en god dialog mellom næring og FoU. Denne dialogen bør blant annet føre til at den forskningen som foregår i Finnmark som har med næringsutvikling å gjøre, må være mest mulig næringsrelevant. Forskningen må bevege seg bort fra å være *på* næringslivet, til å være også mer *i og for* næringslivet i Finnmark. Det finnes i dag relativt bra med virkemidler her, men man må finne ut av hvordan disse virkemidlene kan brukes på gode måter. Det må igangsettes flere ordninger med nærings-phd, skattefunn, innovasjon og inkubatorprosjekter.

Hele poenget her med å trekke frem betydningen av kontekst er at Finnmark må utnytte det som er Finnmarks sterke sider. Det er:

- Ressursgrunnlaget i form av store naturressurser
- Et virkemiddelapparat og en offentlig forvaltning som er oversiktlig – det er få barrierer, og mange kjenner hverandre godt. Dette må brukes og utnyttes!

Det er også et poeng til slutt at de som kommer til Finnmark må tas godt vare på. Det må være opplegg som ivaretar tilflyttere på gode måter.

Gruppe 4 brukte sitt innlegg til å løfte frem forholdet mellom utdanningssystemet, næringslivet og den enkelte student (figurativt fremstilt gjennom en trekant). Utgangspunktet for denne tenkingen er at det er forholdsvis store FoU-aktiviteter i Finnmark, men at koblingen mellom studenter, forskning og næringsutvikling er for svake. Dette handler blant annet om hvordan man kan omsette kunnskap til mer kommersialisering. Et eksempel kan være hvordan bedrifter kan nyttiggjøre seg av studenter og studentprosjekter til å sette søkelyset på muligheten til å utvikle seg mer strategisk, trainee-ordninger, bedriftsnettverk etc.

Det må bygges lavere terskler mellom utdanning og næring. Her har også bedriftene et ansvar ved å være nysgjerrig på hva studenter kan bidra med. Bedriftene må lære seg å bli avhengig av studentene. Studentene må kunne bidra til å utvikle bedriften. Et eksempel her er Innovasjon Norge sitt bedriftsnettverk som kan brukes til dette arbeidet.

Når det kommer til nordområdeutvikling så kan Finnmark ha en særlig viktig rolle når de går på kontakter og nettverksbygging, altså på relasjonskompetanse mot for eksempel Russland.

Gruppe 5 gikk konkret løs på kvalitetsaspekter ved utdanningen. Det må være fokus på kompetansen i skolen, i grunnskolen. Hvordan kan kompetansen i skolen økes? Det må være gjennom lærerutdanningen. Gruppen fremhever at det må komme en master i lærerutdanning til Finnmark. Det må arbeides for at de beste studentene blir mer opptatt av å ta lærerutdanning. Det må komme en master i skoleledelse. Tilrettelegging og fleksibilisering er veldig viktig, men heltidsstudenten må det også være et fokus på. Det må utvikles attraktive campuser i Tromsø og Alta. Det må være tilbud om både sommerkurs og forkurs. Det snakkes mye om ingeniørmangel og at det trengs en ingeniørutdanning. En slik utdanning må utvikles i et samarbeid mellom næringslivet, det offentlige og utdanningsinstitusjoner. Det må være flinke kandidater som utdannes. Gruppen understreker samtidig at Finnmark vil være avhengig også av arbeidsinnvandring. Da må det være et fokus på bolyst slik at de har lyst til å bli. Det trengs da et godt opplegg for norskopplæring, og ellers et system for å ta godt i mot innvandrere.

5. En samling med hovedpoenger og forslag til tiltak fra dialogkonferansen

Etter gruppegjennomgangene har vi valgt ut noen hovedpunkter som illustrerer en mer samlet oppfatning av det som kom frem på konferansen. Disse er som følger:

- Forbedre grunnskoleopplæringen. Forslag til tiltak er: Etablering av Master of education og master i skoleledelse ved Campus Alta
- Utfordringer knyttet til innpendling som en konsekvens av underdekning på kompetanse- og arbeidskraftbehov. Forslag til tiltak: Arrangementer som gjør arbeidstakere mer bofaste og legge til rette for utdanning av egne innbyggere både på videregående og høyere utdanningsnivå
- Liten innovasjons- og omstillingsevne (FoU) i de tradisjonelle næringene. Forslag til tiltak: Etablering av fortolkning/oversetterkompetanse om anvendt forskning og et tettere samarbeid med forskermiljø på UiT NAU innenfor eks. havbruk og bioprospektering
- Næringslivet i Finnmark er preget av små bedrifter med få ansatte. Slike små arbeidsplasser er ikke alltid like attraktive for høyt utdannet og internasjonalt orientert arbeidskraft. Forslag til tiltak her er å få fram større kompetansemiljøer for eksempel gjennom kommunesamarbeid/næringslivssamarbeid osv.
- Kultur- og holdningsutfordring med tanke på ansettelse av høyt utdannede arbeidstakere. Forslag til tiltak: Skape bidrag til at kompetansekulturen i de små bedriftene styrkes.

- Styrke og formalisere samarbeidet mellom grunnskole, høyere utdanning (FoU) og næringslivet. Forslag til tiltak: Karriereplaner for fremtidas Finnmark, styrke rådgivningskompetansen i skolene (spesielt i yrkesopplæringen), tettere koblinger mellom utdanningsløp og yrkeskarrierer, eks. gjennom ordningen om akademiske lærlinger/ungt entreprenørskap osv.
- Utnytte posisjonen som grenseregion. Forslag til tiltak: styrke internasjonalisering/entreprenørskap (herunder språk- og kulturkompetanse) rettet mot Russland, Finland og Sverige
- UiT – Norges arktiske universitets aktiviteter, både utdanning og forskning, må tilpasses nærings situasjonen i Finnmark. Eks. I øst er det få som har høyere utdanning, Alta-regionen er dyktig på innovasjon osv.
- Løfte fagarbeiderne frem! Stort og økende behov for fagarbeidere i Finnmark. Forslag til tiltak: Sørge for flere lærlingbedrifter og bedre samarbeid med næringslivet, styrke statusen til fagopplæringen. Veiledere i ungdomskolen må forbedre sin kompetanse på veiledning om fagopplæring.
- UiT – Norges arktiske universitet må huske på å rekruttere egen ungdom til høyere utdanning – ikke minst campusene i Finnmark.

Hvis vi fremhever trekk ved Finnmark som handler om *mangler og problemer* så kan noen hovedpunkter fra deltakerne være:

- Kvalifiserte lærere i grunnskolen
- Tilrettelegging og trivselstiltak for arbeidskraft utenfra fylket
- Flere etter- og videreutdanningstilbud (desentraliserte) /kortere kurs/årsstudier, sommerskole, Newtonrom o.l
- Svak kobling mellom studenter, forskning og næringsutvikling
- Bygge ned vanskelig regelverk som hindrer russisk arbeidsinnvandring o.l
- Utfordringer knyttet til sykefravær, også korttidssykefravær
- Helsevesen med økt spesialistkompetanse

Hvis vi til slutt fremhever noen punkter om Finnmark som handler om fortrinn så kan disse være:

- Finnmark har en sterk konsulentbransje som bidrar til å styrke næringslivsprosjekter
- Gode problemløser!
- Dyktige på håndverk, bygg og anlegg og havbruk.
- Både reiselivet og bygg- og anleggsbransjen er gode på å samarbeide og har slik sikret seg store oppdrag
- Små sosiale avstander. Vi kjenner hverandre godt – det må brukes og utnyttes!
- Sist men ikke minst så besitter Finnmark store naturressurser både til "havs og til land" som gjør framtida lys.
- Det burde være mulig å utvikle forskning i og for Finnmark

6. De (r)øde trådene – noen avsluttende betraktninger

Temaet det ble invitert til dialogkonferanse om var av det nokså åpne slaget, og svarene som ble gitt var mange og til dels forskjellige. Man kan si at det var mange øde tråder, men også, om vi ser nærmere etter, noen røde. Det betyr ikke at de øde trådene er uviktige, men at det i det videre arbeidet likevel burde være noen hovedlinjer å ta tak i når dynamikken mellom (høyere) utdanning, næringslivet i Finnmark, de kompetansesøkende (studentene) og virkemiddelapparatet skal videreutvikle gode samarbeidsformer fremover. I det følgende trekker vi derfor avslutningsvis opp tre sentrale stikkord for utmeislingen av det videre arbeidet.

- **Fortrinn i Finnmark og målrettet kunnskapsutvikling**

Finnmark har sine unike fortrinn. I det videre arbeidet handler det om å finne frem til tiltak der aktører i Finnmark i årene som kommer i størst mulig grad blir i stand til å utvikle og utnytte de fortrinnene som finnes. Det som på konferansen ble særlig trukket frem var naturressursrikdommen i fylket. Når denne naturressursrikdommen skal kobles tettere sammen med utdanning og FoU så handler det om å finne ut av hvordan man kan skape utviklingsløp av innovativ karakter som vil være særlig egnet for å utnytte de naturlige fortrinnene som eksisterer. Kunnskapen som utvikles må med andre ord utvikles i den konteksten den skal brukes i. Det betyr at den kunnskapen som skal utvikles, samtidig må ta hensyn til sosiale og historiske betingelser for kunnskapen som faktisk eksisterer. Det er i åpne møter mellom det som eksisterer av kunnskap og det som skal utvikles av ny kunnskap at kunnskapen kan gjøres særlig relevant. Det bringer oss over på neste moment.

- **Samarbeid mellom og på tvers av ulike virksomheter**

For at en kontekstuell kunnskap skal kunne videreutvikles så må ulike aktører utvikle prosjekter som det framtidige næringslivet opplever og bedømmer som relevant. Disse prosjektene bør være mest mulig konkrete og ha som krav i seg at de skal inkludere FoU-relaterte virkemidler. Det betyr samarbeid mellom næringsliv og utdanning. Det betyr også at virkemiddelapparatet burde stille strenge krav til at slike samarbeidsformer fylles med et reelt innhold. Denne måten å videreutvikle næringslivet i Finnmark på, bygger på en helhetlig modell som tar hensyn til et bestemt sett med virkemidler. Hva handler disse virkemidlene så mer konkret om? Det bringer oss over på det siste punktet.

- **Konkretiseringer av gode tverrsektorielle utviklingsprosjekter**

Dette siste punktet representerer en operasjonalisering av de to forgående. På dialogkonferansen ble flere tiltaksformer navngitt i en slags "hva-form". Det kan for eksempel være økt satsning på innovasjon, økt satsning på nettverksbygging og relasjonskompetanse og økt satsning på fagarbeiderutdanninger som er relevante for næringslivet i Finnmark. Det som mangler er å bringe en "hvordan-dimensjon" inn i denne tenkningen. Hvordan skal alt dette gjøres? Dette handler om å bringe ideene ut i livet i prosjekter, for så å bringe prosjektene over i konkret drift.

Utthevningene over kan danne en overordnet inngang som kan følges opp på de neste dialogseminarene. Her er meningen å få "det konkrete næringslivet" i tale om hvordan utviklingen og framtida ser ut fra konkrete næringslivsaktørers side. I dette arbeidet kan det være en målsetning å finne fram til prosjekter som aktører i virkemiddelapparatet og utdanningssystemet kan få ansvar for å bringe videre, da i et tettere samarbeid med konkrete næringslivsaktører og næringslivsrepresentanter. Det handler om å gjøre avstandene mellom næringsliv, utdanning og FoU mindre. På denne måten kan dialogkonferansene få konkret oppfølging. En slik oppfølging vil da ha denne rapporten og særlig det produktet som kommer ut av alle dialogkonferansene samlet, som basis for videre tiltak.

Deltakere

Under er en samlet oversikt over registrerte deltakere på konferansen (med forbehold om feilregistreringer). Deltakerne står alfabetisk oppført. Noen deltok på hele konferansen, mens noen var med på innledningene, andre igjen i hovedsak på selve dialogdelen. Noen av stabsmedlemmene var også med på gruppearbeidene. Den samlede oversikten viser ikke til hvem som deltok på hva. Poenget er å liste opp alle som bidro til det samlede resultatet av konferansen.

Navn	Virksomhet
Andersen Elisabeth	EA Konsult
Bjørkli, Hilde	NordNorsk Reiseliv
Brattvoll, Morten	UiT
Bril, Bram	UiT
Buseth, Lars	UiT
Danielsen, Ådne	UiT
Didriksen, Stine Meier	UiT
Døllør, Jan S.	Norges Forskningsråd
Eieland, Børge	KS
Eikeland, Sveinung	UiT
Ellingsen, Kristen Albert	UiT
Glad, Trine	UiT
Greibokk, Jørund	UiT
Hagan, Harriet	VRI Finnmark
Hanssen, Inger-Ann	UiT
Haug, Bente	UiT
Hauge, Ingvar	UiT
Haukenes, Gunhild	KS
Husebekk, Anne	UiT
Johnsen, Kurt	Noodt og Reiding
Jørgensen, Eva	UiT
Kivijervi, Nina	Pro Barents
Krane, Ørjan	Noodt og Reiding
Lanes, Mikal	Regionalt forskerfond
Meyer, Terje	Kirkenes Næringshage
Mikalsen, Kjartan	Pro Barents
Nilssen, Inge Berg	Norut Alta
Pedersen, Marit Helene	NHO Finnmark
Persen, Trond Einar	VRI Finnmark
Randal, Linda Beate	Innovasjon Norge, Finnmark
Sarilla, Tommy	Kreativ Industri